

ROMANUL DE ANALIZĂ PSIHOLICĂ

Primul roman psihologic din literatura noastră este inspirat dintr-o întâmplare reală. Emil Rebreanu, născut la 17 decembrie 1891, fratele scriitorului și subofițer în armata austro-ungară, a fost spânzurat la Ghimeș pe data de 14 mai 1917 când încerca să dezerteze pe frontul românesc. În 1920 Liviu Rebreanu face o călătorie la Ghimeș și descoperă mormântul fratelui său. Astfel, această călătorie și o fotografie îl determină să scrie romanul „Pădurea spânzuraților”. Fotografia respectivă în care era reprezentată o pădure de spânzurați în spatele frontului austriac dinspre Italia a văzut-o în anul 1918 la un prieten când mergea la o conferință de pace.

„Pădurea spânzuraților” este romanul unei conștiințe, un roman al dilemelor tragice, un roman psihologic, care deschide un drum larg prozei psihologice românești. Mai precis, „Pădurea spânzuraților” este romanul clarificării unei conștiințe. Scrierea are și valoarea unui roman realist, în care ne oferă o imagine realistă a primului război mondial.

Pe fundalul evenimentelor tragice din primul război mondial, tânărul Apostol Bologa, român din Transilvania integrată pe atunci în Imperiul Austro-Ungar, trăiește o experiență cu implicații existențiale, în limitele ei noțiunile: viață, moarte, iubire, datorie, Dumnezeu, suferință și izbândire își schimbă conținutul.

Rebreanu își realizează eroul prezentându-i viața la nivelul a două timpuri: trecutul înfățișat prin retrospectivă asupra copilăriei și adolescenței personajului și, prezentului cuprinzând partea ultimă a vieții, aceea în care, muștră lăuntric de partea de vină pe care o avea în condamnarea lui Svoboda, Bologa se îndreaptă și el spre spânzurătoare. Cauza dramei lui Apostol Bologa este obiectivă, deci și ea este justificată psihologic, prin comportamentul eroului, ea devine și o problemă de psihologie socială. Moartea devine astfel o izbăvire căci absolvă eroul de orice posibilă muștră de conștiință și de aceea Apostol Bologa o aștepta cu seninătate.

Apostol Bologa, ca personaj literar este conceput în cea mai modernă viziune, corelată cu cea a romanului european. Prin psihanaliză a impus o imagine în straturi suprapuse, a psihicului individual spre forme psihice

colective (cele trei straturi „sinele”, „eul” și „supraeul”). Psihanaliza s-a preocupat de energiile ce zac în stratul din afund și de modul cum instanțele superioare le cenzurează și le convertesc.

Procesul de conștiință al personajului începe chiar în clipa execuției lui Svoboda, când Bologna simți ca „flacăra din ochii condamnatului i se prelingea în inimă ca o imputare dureroasă”. Ulterior, bravând din nevoia de a le demonstra celor din jur și mai ales lui, juste sentințe la care subscrie, personajul conferă faptul că încrederea i se clatină. De altfel, întâlnirea cu Klapka joacă un rol important în evoluția sufletească a lui Bologna și după ce primul îi destăinuie motivele mutării sale pe frontul rusesc, o ură îl va face pe locotenentul român să vadă altfel războiul. Se conturează încă de pe acum, marea dramă a lui Bologna: nonconcordanța între teoria sa despre patrie și realitatea crudă a războiului.

Adevărata trezire a conștiinței etnice a tânărului român se petrece atunci când este înștiințat că peste câteva zile, divizia lui va fi mutată pe frontul din Ardeal. Gândul dezertării i se infiltrează în minte mai întâi nebulos, ca o posibilitate, pentru a deveni hotărâre atunci când generalul îi refuză mutarea pe un alt front.

Dinamica trăirilor sufletești ale eroului este urmărită și în timpul a două evenimente cheie. Primul l-a constituit discuția cu un prizonier neamț adus la Lunca și interogat, Apostol Bologna servește ca interpret iar cuvintele prizonierului, „dar român ca dumneata”, îi trezesc în suflet nevoia adâncă de disculpare. În aceste condiții, dezertarea constituie una dintre formele posibile de izbăvire, singura pe care o vede.

Al doilea eveniment este convocarea lui Bologna la comandamentul diviziei, pentru a face parte din curtea marțială ce urma să condamne niște țărani acuzați de spionaj. Drumul făcut cu mașina spre comandament constituie una dintre cele mai bune descrieri ale romanului. Conștiința dilată ceea ce vede ochiul, încât cei șapte țărani spânzurați sunt multiplicați la nesfârșit, iar drumul capătă proporții incredibile puțin mai târziu, copleșit de impresia asemănării spânzuraților cu Svoboda. Ziua faustiană a lui Bologna începuse și, pentru a nu mai încheia un pact cu diavolul încearcă să dezerteze, în aceeași noapte, pe frontul românesc, dar este prins, judecat și condamnat. Autorul urmărește cu o rară forță de penetrație psihologică ultimele ore ale existenței personajului: învălmășirea gândurilor, renunțarea la apărare, drumul până la locul execuției, momentele în care condamnatul nu-și recunoaște propriul nume scris pe cruce, până la lumina apoteotică din final, izbucnită în ochii lui Bologna, odată cu primele raze ale soarelui, ca într-o nouă Genază în care Omul este proiectat pe fundalul Universului.

„Pădurea spânzuraților” este construită în întregime pe schema unei obsesii. Aceasta se instalează în inconștient odată cu asistarea la scena spânzurării lui Svoboda: în momentul morții, o lumină mare i se răspândește pe figură. Din acea clipă lui Bologa îi este sete de lumină, aceasta devine „glas” al neamului către personajul care se îndreaptă ca un halucinant. Ulterior, având misiunea de a distruge un reflector din zona inamicului, Bologa își simte sufletul sfâșiat pentru că pierduse „dezmierea razelor tremurătoare”. După ce reflectorul este spart, imaginea luminii îl ridică pe cel ucis la dimensiunile divine.

Chemarea neamului se mai aude o dată în clipa sosirii la locul execuției sale când, ridicând ochii vede lucirea albă a spânzurătorii în care „se deslușea ceva straniu”.

Criticii literari au văzut în acest roman prima realizare remarcabilă a prozei psihologice românești.

Ca și Dostoievski, Rebreanu analizează trăirile sufletești ale omului în clipa trecerii în neființă, de data aceasta, sub lumina răsăritului către care se îndreaptă „însetați” ochii condamnatului, el devine un nou Crucificat, dobândind iertarea.